

UCHWAŁA

Dnia 16 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie egzekucyjnej z wniosku wierzyciela E. sp. z o.o. z siedzibą w B.
przeciwko dłużnikom E. L. i T. L.
na skutek skargi dłużników na postanowienie komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w G. z dnia 13 stycznia 2016 r., sygn. akt Km .../15 po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 16 lutego 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w T.
postanowieniem z dnia 26 września 2016 r., sygn. akt I Cz .../16,

"Czy wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy wydany przeciwko spółce jawnej z powodu wygaśnięcia objętego nim zobowiązania korzysta z tzw. rozszerzonej prawomocności, co oznacza brak możliwości prowadzenia egzekucji także przeciwko dłużnikom tej spółki na podstawie tytułu wykonawczego wydanego przeciwko nim w trybie art. 778¹ k.p.c.?"

podjął uchwałę:

Wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy wydany przeciwko spółce jawnej z powodu wygaśnięcia zobowiązania (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.) pozbawia wierzyciela uprawnienia do prowadzenia egzekucji także przeciwko wspólnikowi na podstawie tytułu wykonawczego opartego na art. 778¹ k.p.c.; wspólnikowi przysługuje wtedy wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 2 k.p.c.

UZASADNIENIE

Wierzyciel Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „G.” E. L., T. L. sp. j. w B. uzyskał tytuł egzekucyjny przeciwko tej spółce, któremu została nadana klauzula wykonalności przeciwko wspólnikom spółki jawnej (art. 778¹ k.p.c.). Egzekucja przeprowadzona na podstawie tego tytułu zakończyła się wyegzekwowaniem wierzytelności w całości. Komornik kosztami postępowania egzekucyjnego obciążył dłużników (art. 770 k.p.c.).

Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2016 r. Sąd Rejonowy w B. zmienił postanowienie komornika w ten sposób, że kosztami postępowania egzekucyjnego obciążył wierzyciela. Uznał - na podstawie przytoczonych przez dłużników wyroków Sądu Okręgowego w T. z dnia 16 lutego 2012 r. i Sądu Apelacyjnego z dnia 22 maja 2015 r., pozbawiających tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko spółce wykonalności - że egzekucja przeciwko wspólnikom spółki jawnej była niecelowa; została ona bowiem wszczęta na podstawie tytułu wykonawczego pozbawionego wykonalności. W tej sytuacji, koszty postępowania egzekucyjnego powinien ponieść wierzyciel.

W zażaleniu na to postanowienie wierzyciel zarzucił, że pozbawiony wykonalności tytuł wykonawczy dotyczył spółki, a nie tytułu wykonawczego uzyskanego przeciwko wspólnikom spółki. Podniósł również, że zażalenie wspólników na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko nim zostało oddalone, także powództwo opozycyjne wspólników nie zostało uwzględnione.

Rozpoznając zażalenie wierzyciela na postanowienie Sądu Rejonowego w B. z dnia 6 czerwca 2016 r., Sąd Okręgowy w T. - na podstawie art. 390 § 1 w związku z art. 397 § 2 k.p.c. - przedstawił przytoczone na wstępie zagadnienie prawne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wprawdzie w przedstawionym zagadnieniu prawnym Sąd odwołał się do tzw. rozszerzonej prawomocności wyroku pozbawiającego wykonalności tytuł wykonawczy przeciwko spółce, jednakże z jego uzasadnienia i okoliczności sprawy wynika, że wątpliwości prawne dotyczą nie tyle kwestii, czy wspólnik spółki,

przeciwko któremu toczy się egzekucja, może powołać się na wygaśnięcie zobowiązania spółki stanowiące podstawą uwzględnienia powództwa opozycyjnego spółki, ile tego, czy wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy przeciwko spółce obezwładnił także tytuł wykonawczy przeciwko wspólnikowi spółki wydany na podstawie art. 778¹ k.p.c. Tego rodzaju oddziaływanie wykracza poza zagadnienie prawomocności wyroku uwzględniającego powództwo opozycyjnego i dotyka skutku kształtującego tego wyroku.

Istota skutku kształtującego wyroku uwzględniającego powództwo oparte na art. 840 k.p.c. polega - jak przyjmuje się w doktrynie - na zmianie istniejącego stanu prawnego przez pozbawienie wierzyciela uprawnienia do egzekucji (prawa do zaspokojenia w drodze egzekucji). W judykaturze rozwijającej ten pogląd wskazuje się, że celem powództwa opozycyjnego jest udaremnienie możliwości przeprowadzenia egzekucji na podstawie określonego tytułu wykonawczego. Stanowi ono środek obrony przed egzekucją i dlatego powód w pełni osiąga cel związany z tym powództwem, jeżeli uzyska wyrok pozbawiający tytuł wykonawczy wykonalności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2015 r., IV 272/14, nie publ.).

Omawiany skutek oddziałuje, jak każdy skutek kształtujący, co do zasady erga omnes w tym znaczeniu, że każdy musi respektować zmianę sytuacji prawnej polegającą na pozbawieniu wierzyciela uprawnienia do prowadzenia egzekucji. Pozbawienie to dotyczy jednak uprawnienia do prowadzenia egzekucji na podstawie tego tytułu wykonawczego, który został wyrokiem pozbawiony wykonalności. Zgodnie z art. 840 § 1 k.p.c. powództwo opozycyjne kieruje się bowiem przeciwko temu tytułowi wykonawczemu, którym jest co do zasady tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.). Założenie to jest - jak podkreśla się w literaturze - konstrukcyjnym elementem powództwa opozycyjnego w kształcie określonym w Kodeksie postępowania cywilnego i stanowi podstawę powszechnie akceptowanego stanowiska, że skuteczne wytoczenie powództwa opozycyjnego jest możliwe dopiero po powstaniu tytułu wykonawczego, a więc - z reguły - po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności.

Tytuły wykonawcze powstałe przez nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi wydanemu przeciwko spółce i nadanie klauzuli wykonalności temu wyrokowi przeciwko wspólnikowi tej spółki nie są więc tymi samymi tytułami wykonawczymi. W konsekwencji, wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy wydany przeciwko spółce, odnosi skutek tylko w stosunku do tego tytułu wykonawczego, tj. wydanego przeciwko spółce. Jego kształtujące oddziaływanie nie dotyczy natomiast innych tytułów wykonawczych, nawet jeżeli mają one wspólną podstawę w postaci tego samego tytułu wykonawczego.

Zapłatywanie to odpowiada pogładowi wyrażonemu w powołanym przez Sąd Okręgowy postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2010 r., III CZP 58/10 (nie publ.). Odmawiając rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego dotyczącego objęcia podmiotowymi granicami prawomocności wyroku uwzględniającego powództwo opozycyjne osoby, która w toku procesu opozycyjnego nabyła prawo stwierdzone tytułem egzekucyjnym i uzyskała na swoją rzecz klauzulę wykonalności (art. 788 k.p.c.), Sąd Najwyższy uznał, że tytuł wykonawczy, którym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności na rzecz określonej osoby, jest innym tytułem wykonawczym niż tytuł wykonawczy, którym jest ten sam tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności na rzecz innej osoby.

Przedstawiony punkt widzenia nie pozbawiałby jednak wspólnika spółki - gdyby odnieść go do okoliczności sprawy, w której przedstawiono zagadnienie prawne - wszelkich korzyści płynących z wyroku uwzględniającego powództwo opozycyjne spółki. Wspólnik mógłby bowiem, kwestionując materialnoprawną prawidłowość prowadzonej przeciwko niemu egzekucji, powołać się na ten wyrok i podnieść, że zdarzenie, które spowodowało wygaśnięcie zobowiązania spółki, nie może być ponownie badane (art. 365 w związku z art. 366 k.p.c.). W tym celu musiałby on jednak wytoczyć własne powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.). Nie trudno dostrzec, że rozwiązanie to jest dobrze osadzone w konstrukcji powództwa opozycyjnego, skierowanego przeciwko konkretnemu tytułowi wykonawczemu. Ma ono jednak również wady.

Jego zasadniczym mankamentem jest to, że odsyła wspólnika spółki na drogę powództwa opozycyjnego, mimo że - na co zwrócił uwagę Sąd Okręgowy - problem merytorycznie został już rozstrzygnięty. Ze względu na akcesoryjny i gwarancyjny charakter odpowiedzialności wspólnika za dług spółki oraz możliwość powołania się przez niego na zawarte w wyroku uwzględniającym powództwo opozycyjne korzystne ustalenie dla spółki, że zobowiązanie jej wygasło, pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego przeciwko spółce siłą rzeczy determinuje sytuację prawną wspólnika spółki. Każdorazowe kierowanie wspólnika do postępowania rozpoznawczego w celu potwierdzenia tego stanu rzeczy i pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego przeciwko wspólnikowi wydaje się niecelowe. Droga ta z punktu widzenia wspólnika spółki jawnej jest uciążliwa i nie zawsze, o czym świadczy sprawa, w której przedstawiono zagadnie prawne, efektywna.

Przeciwko obciążaniu wspólnika ciężarem występowania z powództwem opozycyjnym przemawiają także względy aksjologiczne. Dzięki rozwiązaniu przyjętemu w art. 778¹ k.p.c. wierzyciel, wytaczając powództwo przeciwko spółce, może uniknąć ciężaru wytaczania kolejnych powództw przeciwko wspólnikom i uzyskać wobec nich tytuł wykonawczy w uproszczony trybie, z pominięciem procesu. Wydany na korzyść spółki jawnej wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy przeciwko spółce nie przekłada się natomiast - przy przyjęciu omówionego wyżej stanowiska - na wykonalność tytułów przeciwko wspólnikom i nie zwalnia ich od potrzeby wytaczania samodzielnie powództwa opozycyjnego. Sytuacja ta powoduje asymetrię w relacji wierzyciel - spółka i jej wspólnicy, co godzi w zasadę równości stron. Ustawodawca przewidział rozciągnięcie na wspólnika spółki jawnej nie tylko mocy wiążącej wyroku uwzględniającego powództwo przeciwko spółce (art. 35 § 1 k.s.h.), lecz także jego wykonalności (art. 778¹ k.p.c.). Nie ma natomiast regulacji, która stanowiła przeciwwagę dla rozwiązania przewidującego rozciągnięcie wykonalności wyroku wydanego przeciwko spółce na jej wspólników. Symetryczne w tym zakresie byłoby rozwiązanie, że pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego przeciwko spółce, jako „macierzystego”, prowadziłoby do pozbawienia wierzyciela prawa prowadzenia egzekucji także na podstawie tytułów „pochodnych”, wydanych na podstawie art. 778¹ k.p.c.,

eliminujące potrzebę wytaczania przez wspólnika spółki jawnej odrębnego powództwa opozycyjnego.

Należy także zauważyć, że rygorystycznie traktowany pogląd, iż wyrok pozbawiający na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. wykonalności tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko spółce nie ma żadnego bezpośredniego wpływu na dopuszczalność egzekucji przeciwko wspólnikowi, musiałby mieć konsekwencje w postępowaniu klauzulowym. Trzeba by bowiem uznać, że pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego przeciwko spółce nie ma wpływu na wydanie na podstawie art. 778¹ k.p.c. tytułu wykonawczego przeciwko wspólnikowi. To oznaczałoby zaś, że w istocie „pusty” tytuł egzekucyjny stanowiłby podstawę - co trudno zaakceptować - do wydawania tytułów wykonawczych przeciwko innym osobom.

Kodeks postępowania cywilnego nie daje wprost podstawy do przełożenia skutku kształtującego wyroku pozbawiającego wykonalności tytuł wykonawczy przeciwko spółce na wykonalność tytułu wykonawczego przeciwko wspólnikowi, wydanego na podstawie art. 778¹ k.p.c. Nie wyklucza to jednak przyjęcia takiego rozwiązania. Przemawia za nim spostrzeżenie, że wydany na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. wyrok pozbawiający wykonalności tytuł wykonawczy przeciwko spółce czyni bezskutecznym także tytuł egzekucyjny, który stanowił podstawę zarówno tytułu wykonawczego przeciwko spółce, jak i tytułu wykonawczego wydanego na podstawie art. 778¹ k.p.c. przeciwko wspólnikowi spółki. Jeżeli podstawę tytułu wykonawczego przeciwko spółce i tytułu wykonawczego przeciwko wspólnikowi spółki stanowi ten sam tytuł egzekucyjny, to pozbawienie go skuteczności w procesie z powództwa spółki nie powinno pozostawać bez wpływu na skuteczność „pochodnego” tytułu wykonawczego wydanego przeciwko wspólnikowi.

Argumentu na rzecz tego rozwiązania można dopatrywać się także w pewnej analogii do sytuacji, w której orzeczenie sądu stanowiące tytuł egzekucyjny przeciwko spółce zostałoby uchylone na skutek wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Konsekwencje tego uchylenia będą miały znaczenie - ze względu na unicestwienie wymienionego tytułu egzekucyjnego - nie tylko dla bytu tytułu

wykonawczego przeciwko spółce, ale także tytułu wykonawczego przeciwko wspólnikowi. Taki wniosek wynika wprost z art. 825 pkt 2 k.p.c., który po nowelizacji dokonanej w 2013 r. stanowi nie tylko o pozbawieniu tytułu wykonawczego wykonalności, lecz także o uchyleniu orzeczenia, na którym oparto klauzulę wykonalności. Okoliczność, że doszło do nadania uchylonemu orzeczeniu klauzuli wykonalności przeciwko innej osobie niż wskazana w jego treści nie zrywa więc więzi powstałego w ten sposób tytułu wykonawczego z uchylonym orzeczeniem.

Konsekwentnie można zatem przyjąć, że wraz z utratą uprawnienia do prowadzenia egzekucji na podstawie tytułu egzekucyjnego, którym jest wyrok wydany przeciwko spółce, traci wykonalność nie tylko tytuł wykonawczy przeciwko spółce, ale także tytuł wykonawczy przeciwko wspólnikowi, wydany na podstawie wspomnianego wyroku. Skutek ten powinien respektować organ egzekucyjny na podstawie art. 825 pkt 2 k.p.c., po złożeniu przez wspólnika wniosku o umorzenie postępowania. Wprawdzie konieczność weryfikacji przez komornika okoliczności uzasadniających wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego może budzić pewne wątpliwości - wyrok uwzględniający powództwo opozycyjne bezpośrednio dotyczy innego tytułu wykonawczego, a ocena jego wpływu na stanowiący podstawę egzekucji tytuł wymaga wnioskowania wykraczającego poza sentencję wyroku - jednakże nie są one niemożliwe do pokonania, jeśli zważyć, że podobna sytuacja zachodzi w wypadku uchylenia orzeczenia, na którym oparto klauzulę wykonalności nadaną na podstawie art. 778¹ (art. 825 pkt 2 k.p.c. in fine).

Z przedstawionych powodów należało orzec, jak w uchwale.

kc

aj